

בס"ד עש"ק פ' פקודי "שבת החודש" כ"ח אדר תשפ"ה
מבה"ח המולד בשב"ק פ' פקודי בשעה 7:46 בבוקר ו-1 ח'
ר"ח ניסן ביום א' {דף היומי ביום שב"ק סנהדרין ק"ב}

נא לא לקרוא בשעת התפלה וקריאת התורה

דברי תורה לפרשת השבוע

מוצ"ש	הד"ג	ניו יורק
7:31	6:02	מונטריאל
7:31	6:03	לונדון
7:42	6:13	מנצ'סטר
7:52	6:23	אנטוורפן
8:23	6:51	ציריך
8:04	6:32	וינה
7:33	6:04	מלבורן
8:31	7:02	

הידולה
דעריקא

אורחות
חיים

סיפור על
הפישה

אמרי קודש
בערזא

פנינים
יקרים

ומסתמא זכה כל אחד בערך נדבת המשכן כפי ערך תשובתו, דהיינו, מי שזכה לעשות תשובה מאהבה נעשה מנדבתו כלי שרת יותר מקודש ממי שעשה תשובה מיראה וכדו'. ולפיכך כשראה משה רבינו שהותיר מן המשכן, דאג שמא לא עשו כל ישראל תשובה, והנותר הוא חלקם של אותם שלא עשו תשובה, ולכך לא זכו שתיעשה מנדבתם צרכי המשכן, על כן אמר: "רבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו מה נעשה בנותר". ובאמת י"ל שהנותר גם כן הוצרך למרק הכפרה, דהנה רז"ל דרשו (ר"ה דף יז): "נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו" (מיכה ז, יח) - "ולא לכל נחלתו, למי שמשים עצמו כשירים" והכא נמי, אלמלא נותר מהנדבה, היה כל אחד ואחד שקט ובוטח שכבר עשה תשובה שלמה וכבר נתכפר לו הכל, אבל עכשיו כיון שנותר ולא נודע משל מי, חשב כל אחד שבודאי מה שנותר מנדבתו, ועדיין לא נתכפר לו. והוא שאמר לו הקב"ה למשה שמהנותר יעשה משכן לעדות, כי זהו עדות לישראל שהקב"ה מחל להם לגמרי. (ערוגת הבשם)

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה. (לח, כא)
וכ' רשיז"ל דנתמשכן ב' פעמים, ורבינו בחיי כתב דנרמז כאן מקדש ראשון שעמד ת"י שנים כמנין "משכן" וגם מקדש שני שעמד ת"כ שנים כמנין "המשכן" עם החמשה אותיות. ומשיצאו ממצרים עד שבנה שלמה המלך המקדש היה ת"פ שנים והמשכן נעשה בשנה ה' ונמצא שהיה מבנין המשכן עד בהמ"ק תע"ט שנים כמנין "העדות" שהוא חסר ואר"ו עכ"ד המתוקים, והוסיף ע"ז החת"ם סופר דלכן חסר חמשה ממנין ת"כ לפי שחמשת דברים היו חסרים בבית שני כדאיתא ביומא כא, ואני מוסיף עוד כי החמשה דברים הם: ארון, אש, אורים ותומים, רוח הקודש, שכינה, וע"ז רומז "אשר פוקד" דתיבת "אשר" נוסריקון החמשה דברים ארון, אש, אורים ותומים, שכינה, רוח הקודש וזה אשר פוקד מלשון חיסרון, ולא נפקד ממנו איש, כלומר אשר היינו ה' דברים שנחסרו הוא עפ"י משה, כן התפלל משה רבינו ע"ה שישפוך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים ולא בישראל והועיל ופעל משה רבינו ע"ה זאת על דורות העתידים.

(הגה"ק רבי שלמה זלמן עהרנרייך הי"ד זצ"ל
אבד"ק שאמלוויא)

ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר ציוה ה' את משה. (לח, כב) 'אשר ציוה' אין כתוב כאן אלא 'כל אשר ציוה' וגו' - אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה מסיני, כי משה ציוה לבצלאל לעשות כלים ואחר כך משכן וכו' (רש"י) **איתא בגמ' "בצלאל - על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו**

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה וגו'. (לח, כא) כתב רבינו אפרים: "על פי" בגימטריא ק"ץ. ואפשר לפרש על פי מאי דאיתא בזוהר חדש (פר' בראשית דף יב): שהגאולה העתידה ב"ב תהיה בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא דאורייתא ובזכותו נגאל. והנה, "פקודי" הוא לשון חסרון, על דרך הכתוב (במדבר לא, מט) "ולא נפקד ממנו איש". וזה הרמז: "אלה פקודי המשכן משכן" חסרונות בית ראשון ובית שני שנתמשכנו עבור עונותיהם של ישראל (כמ"ש רש"י כאן), התיקון לזה הוא: "העדות" - זאת התורה - "אשר פוקד על פי משה", ובזה נגאל והוא ק"ץ הרמז בתיבות "על פי משה" שבזכותו תהיה גאולה שלימה. (פני דוד להחיד"א ז"ע)

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה וגו'. (לח, כא) הנה, בית המקדש הראשון נחרב בעון ביטול תורה, כדכתיב (ירמ' ט, יב): "ויאמר ה' על עזבם את תורת" (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז), והתיקון לכך היה בימי אחשורוש כשבני ישראל חזרו וקבלו על עצמם עול התורה, כמו שאמרו חז"ל (שבת פח): "הזר קבלוה בימי אחשורוש". והתיקון על בית המקדש השני הוא על ידי תפלה, כדאיתא במדרש (ויק"ר ל, ג) מפסוק (תהלים קב, יח-יט) "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. תכתב זאת לדור אחרון", יעו"ש. "וצריך לזה התאמצות ג"כ בתפלה, כדי שנזכה לתיקון בנין הבית מחדש, גאולה העתידה, ועדיין השטן מרקד בינינו, כי השמן לב העם לבל יעוררו א"ע להתפלל הכונה". **ורמז** כאן הכתוב על הענינים שהם תיקון לשני בתי המקדש - הרמזים בפסוק (כמ"ש רש"י): "המשכן משכן, שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עונותיהן של ישראל" - ואמר: "אלה פקודי המשכן" - פקודי הוא לשון גאולה [כמ"ש (בראשית נ, כה) "פקוד יפקוד אלקים אתכם"], "משכן העדות" - שנתקן מחדש ע"י העדות, היא התורה, ו"אשר פוקד על פי משה" - הפקידה העתידה להיות במהרה בימינו שתהיה ע"י משה, ותהיה בזכות "עבודת הלויים" - אין עבודה אלא תפלה (תענית ב).

"ביד איתמר" "איתמר" עולה בגימטריא 'קול תפלה', שהגאולה העתידה עיקרה תלוי רק בתפלה. גם "אלה פקודי המשכן" בגימטריא 'קול תפלה', להורות על האמור, "שכעת צריך עיקר להתאמץ בתפלה, ועל ידי זה נזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו, אמן". (אמרי נועם)

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה וגו'. (לח, כא) איתא במדרש (שמו"ר נא, ב): "נכנס משה אצל בצלאל, ראה שהותיר מן המשכן, אמר לפני הקב"ה: רבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו, מה נעשה בנותר? אמר לו לך ועשה בהם משכן לעדות" וכו'. **ונראה**, כי ידוע שנדבות המשכן היו לכפר על מעשה העגל

ובצלאל בן אורי בן חור וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה (לח, כב) איתא ברש"י ל מה שמובא בחז"ל (ברכות נה, א) שמשה רבינו אמר לבצלאל שמתחילה יעשה הארון והכלים ואח"כ יעשה המשכן, אמר לו בצלאל משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים ואתה אומר לי עשה ארון וכלים ואח"כ משכן, אותן הכלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ואח"כ ארון וכלים, ענה לו משה בצלאל בצל אל היית וידעת, ע"כ. והקשו המפרשים איך יכול להיות כדבר הזה שמשה רבינו יאמר לבצלאל לעשות ההיפוך ממה שאמר לו השי"ת שיעשה המשכן תחילה, וגם יש להבין מה היה הילוך דעתו של משה בזה. **ויש לבאר** כי באמת עיקר השראת השכינה על האדם היא ע"י שיש לו מדות טובות, אכן כדי שהמדות טובות יתקיימו אצלו צריך יראת שמים, כי אם אין באדם יראת שמים לא יישאר אצלו שום מדה טובה, כי היצה"ר יהפוך כל מדותיו לרעה. ומבאר הדבר עפ"י משל לאדם שיש לו כלים נאים ויקרים, שאם מניח לעמוד בחוץ, הם יכולים להגנב ולהאבד, לפיכך צריך להכניסם אל הבית למקום משומר, וכמו כן הוא במדות טובות, שצריך להכניסם אל בית שיהיו משומרים, והבית להכיל ולשמור בו המדות הטובות הוא היראה, ע"ד הכתוב בחכמה יבנה בית (משלי כד, ג), ויראת ה' היא חכמה (איוב כח, כח). וזהו ביאור הכתוב בית ישראל ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה' וגו' יראי ה' ברכו את ה' (תהלים קלה, יט-כ) שלכאורה יש להבין למה לא נאמר אצל יראי ה' ג"כ בית יראי ה' וגו', אלא כי היראה עצמה היא בחי' בית, לכן אין צורך לומר עוד בית יראי ה'. ובזה יבואר כי משה אמר לבצלאל שיעשה הכלים תחילה, היינו המדות טובות שע"י תשרה בתוכם השכינה, ועל זה שאלו בצלאל אותן הכלים להיכן אכניסם, כי בלא בית שישתמרו בו המדות טובות יכולין החיצונים לבוא ולשלוט בהם ולחטוף המדות טובות, ענה לו משה בצל אל היית, כי אכן צדקת בדברך וכך באמת אמר הקב"ה להתחיל בבנין הבית, דהיינו ביראת שמים, ואח"כ לעשות הכלים שהם המדות טובות. (צמח ה' לצבי)

ותכל כל עבודת וכו', ויעשו בני ישראל וכו'. (לט, לב)

איני יודע מה מלמדינו כל הפסוק, ונראה דמלמדינו דעת איך הבא לטהר מסייעין אותו, וכל מה שהתשוקה מתרבה בעשיית המצוה, השי"ת למשען לו לגמור המצוה, הגם שהוא כמעט מן הנמנע השי"ת עוזר לו, ומשמיענו זה הפסוק דמלאכת המשכן היה למן הנמנע למין האנושי שתעשה על ידו, וכבר ידעת שכמה וכמה עניינים היו דרך נס, כמו הברית התיכון וכיוצא (ב"ר פצ"ד ד'), רק להיות גודל תשוקתם לקיים רצון יוצרם עשו מה שהוא בחוקם וכחם, והאמינו בה' ובטחו בישועתו, ועל ידי זה נגמרה העשיה, וז"ש ותכל כל עבודת כו', ותכל מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פ"ד ג') שכל עבודת המשכן היה בתשוקה רבה, ועל ידי כך ויעשו בני ישראל ככל וגו'. (אגרא דכלה)

ויברך אותם משה. (לט, מג)

אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. (רש"י) **וקשה** למה הוצרכו לברכה זו, והלא אמר הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, הרי שהבטיח שישירה בתוכם, ולמה להם ברכה על כך. ונראה בהקדם ליישב למה כתיב במעשה ידיכם, היה לו לומר במשכן. וי"ל דהכוונה שתשרה שכינה במעשי ידיכם שאתה עובדים לצורכם, ואין הכוונה על המשכן, אלא הואיל ותרמו מנכסיהם תרומת ד' להמשכן, על כן תחול הברכה על כל הנשאר בידם, דכשם שבתרומה חטה אחת פוטרת את הכרי ובעל הבית מתברך על ידה כמו שכתוב על המפריש מעשר והריקותי לכם ברכה עד בלי די, כן הכא בתרומת המשכן שרתה הברכה על כל הנותר אצלם. וזהו הברכה שתשרה שכינה במעשה ידיכם, בכל מעשיכם במשא ומתן וכדומה תשרה השכינה ותביא לכם ברכה. (תפארת שלמה תקס"ג-כ"ט אדר תרכ"ו)

ויברך אותם משה. (לט, מג)

חז"ל אמרו ויברך אותם משה, אמר להם יהי רצון, שתשרה שכינה במעשה ידיכם, הנה סגנון ברכה זאת קשה להבין, כי היה צריך לומר יהי

של עולם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר לי ארון וכלים ומשכן - כלים שאני עושה, להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקב"ה: עשה משכן, ארון וכלים? אמר לו: שמא בצל אל-היית וידעת" (ברכות נה:) רש"י ביארו שחז"ל למדו שציווי הקב"ה היה בסדר זה, מן הפסוקים בפרשת כי תשא (לא, ב, ז) "ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעדות וכל הפרשה, ואילו משה אמר לבצלאל כסדר שהם סדורים בפרשת תרומה, שם נאמר קודם "ועשו ארון וגו'", ורק לאחר מכן "ואת המשכן תעשה וגו'". **אולם** - מאמר זה תמוה, שענין זה שהפך משה (את דברי הקב"ה) לא מצינו במקרא, וכמו שכבר הרגישו התוספות בזה וכל מפרשי אגדה? ועוד, שלא פירש מה עלה בדעתו של משה שהפך חס ושלום דברי אלוקים חיים? **משום כך** אפשר לבאר כך: בתחילת פרשת תרומה, כאשר הקב"ה מתחיל לצוות את משה על ענין המשכן, הוא מזכיר תחילה את המשכן, באמרו (כה, ח): ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וגם לאחר מכן הוא אומר למשה (כה, ט): "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו" - ושוב הקדים משכן לכלים. **אלא שמכך** אי אפשר להכריע שהמשכן צריך להיעשות קודם לכלים, לפי שדרך להקדים את הכלל לפני הפרטים, ואם כן אדרבה, כיוון שבענין ציווי פרטי המלאכות הקדים את הארון והכלים למשכן, יהיה עלינו להכריע באחד משני האופנים: או שנאמר שאין כאן קדימה כלל בין המשכן והכלים, ולכן הקדים פעם זה ופעם זה - לומר ששניהם שקולים (כפי שמצינו בקדימת משה לאהרן ואהרן למשה, לומר ששניהם שקולים, וכן בכיבוד אב ואם), או שנאמר שמה שהקדים בציווי פרטי המלאכות את הארון והכלים הוא משום שהם חשובים יותר, כי הארון והכלים היו קודש קדשים ומשום כך היו נישאים בכתף, אבל לענין סדר המלאכה מסתבר יותר להפוך את הסדר ולעשות קודם את המשכן שחשיבותו פחותה מן הכלים, משום "מעלין בקודש ואין מורידין" (שענין זה נלמד במסכת מנחות צט. מהקמת המשכן). ספק זה לא הוכרע בציווי למשה, אלא הקב"ה סמך בזה על בצלאל שיעשה כך לפי חכמתו, לאחר שמילא אותו רוח אלוקים וקרא אותו בצלאל. ומשה רבינו יתכן שהסתפק בשאלה זו, או שאכן סבר שבאמת יש להקדים את עשיית הארון כמו שאמר הקב"ה. דבר זה למדנו ממקרא מלא בפרשת ויקהל, שם נאמר (לו, ב): "ויקרא משה לבצלאל ואהליאב וגו'", ולא פירש הכתוב מה טיבה של קריאה זו ומה אמר להם משה (ועיין ברמב"ן שם שעמד על כך ויישב). אולם לדברינו יבואר, כי משום שמשה רבינו טעה בזה וסמך על בצלאל שיתכוון לדעת המקום, משום כך חס הכתוב על משה ולא הזכיר את הציווי שאמר לבצלאל בענין סדר המלאכה.

ואפשר עוד, שלאחר שראה משה שבצלאל עשה כהוגן, כמו שאמר לו "בצל אל-היית וידעת", למד משם שמעלין בקודש ונהג כך בהקמת המשכן. ואף שבצלאל לא אמר למשה שטעמו בעשיית המשכן לפני הכלים הוא משום "מעלין בקודש", היינו משום שאין זה כבוד לומר למשה שטעה בענין התלוי בסברא, ואפשר שזהו "מורה הלכה בפני רבו", ולכן אמר לו בצלאל בדרך חכמה בלשון דרך ארץ: אף אם בענין קדימת המלאכה אין בהם סדר כלל או ששקולים הם, מכל מקום ראוי להקדימם משום סברא זו של "כלים שאני עושה, להיכן אכניסם?", אולם טעמו האמיתי של בצלאל היה משום "מעלין בקודש".

ואיכא הוכחה שהטעם האמיתי לא היה משום "כלים שאני עושה, להיכן אכניסם" - שהרי לפי האמת ממילא לא היה בצלאל יכול להכניס כל כלי וכלי למשכן מיד לאחר שגמר לעשותו לתוך המשכן, שהרי לא הוקם המשכן כלל עד ר"ח ניסן, שאז נשלמה כל המלאכה, ושום אדם לא יכול היה להקימו, אלא משה עצמו בסיוע הקב"ה. ובהכרח לומר שסברא זו לא נאמרה אלא בלשון חכמה, שלא להורות הלכה בפני משה! (פני יהושע)

"משכן העדות" – עדות לישראל שיותר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכניתו ביניהם", לזאת בגמר מלאכת המשכן, אחר שכתוב "וכבוד ה' מלא את המשכן", שהשרה שכניתו ביניהם והיא עדות שכיפר להם, נכתבו שני כתובים כאן להצריך הכתוב השלישי להכריע ביניהם, שמדה זו מכוונת נגד מדת 'ונקה לא ינקה', ולהורות נתן כאן, שעל ידי התשובה שעשו כפי שהורה להם משה נתכפר להם, כי 'נקה' הוא לשבים, ולעדות השרה שכניתו ביניהם.

ויעשו כל חכם לב וכו' (מט, א)

איתא במדרש הדא הוא דכתיב (שיר השירים ח' ז') מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, מים רבים אלו אומות העולם דכתיב (ישעיה י"ז ב') כהמות ימים יהמיון, אם מתכנסים כל האומות לבטל את האהבה שיש בין הקב"ה לישראל, אינם יכולים, דכתיב מים רבים וכו', וכתוב (מלאכי א' ב') ואהב את יעקב, ונהרות לא ישטפוהו אלו המלכיות, וכן הכתוב אומר (ישעיה ח' ז') את מי הנהר את מלך אשור עכ"ל.

צריך עיון איך סלקא דעתך שהאומות יהיו יכולים לבטל את האהבה, והא אהבה אינו דבר גופני אלא דבר רוחני, ובשלמא אם היה אומר אם מתכנסין כל האומות לאבד את ישראל ח"ו, נחא שפיר, שזה הוא דבר שהיה יכולת בידם אם לא מחמת שהקב"ה לא שבק ולא ישבוק (איכה רבה ג' כ'), אמנם באהבה אין מקום לסברא זו.

ועוד קשה מה שאמר ונהרות לא ישטפוהו אלו המלכיות, וכי המלכיות אינם האומות עצמם, ומה הוסיף לנו בזה. ויש לומר שאהבה זו תלויה במאי דאמרין בפרק קמא דברכות (דף ח' ע"א) אוהב ה' שערי ציון (תהלים ט"ו ב') אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, ועוד אמרין בילקוט (פרשת תולדות רמז קט"ו) הקול קול יעקב כל זמן שקולו של יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו שולטות בו, דשמע מינה שעיקר האהבה תלויה בעסק התורה, והשתא קאמר אם מתכנסין כל האומות לבטל עסק התורה כדי לבטל האהבה, אינם יכולים, לפי שאם ישראל לא יוכלו ללמוד בפרהסיא ילמדו בצנעא, ואם לא יוכלו ללמוד תורה שבכתב ילמדו תורה שבעל פה בלבד, והאומות לא ירגישו אם הם מדברים דברי תורה או מילי דעלמא. וכמו שמצינו בפרק בתרא דפסחים (דף ק"ב ע"א) שרבי שמעון בן יוחאי למד חמשה דברים מר' עקיבא כשהיה חבוש בבית האסורים, ועוד מצינו בפרק קמא (סנהדרין דף י"ב ע"א) שרבי עקיבא עצמו כשהיה חבוש בבית האסורים והיה יוצא ליהרג עיבר ג' שנים וכו' ועיי"ש, ולא נתפס מתחילה אלא לפי שהיה מקהיל קהלות רבים, וכמו שהוכיח על זה ר' יוסי בן קסמא לר' חנינא בן תרדיון בפרק קמא דעבודה זרה (דף י"ח ע"א), ועיין בחידושו למסכת אבות. וא"ת הלא לאחר שיגלו ישראל לבין האומות יהיה להם טירוף דעת ובלבולים וכל ימיהם מכאובים ולא יוכלו עוד ללמוד, על זה אמר ונהרות לא ישטפוהו אלו המלכיות, דאמרין בעירובין (דף כ"א ע"ב) לכה דודי נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים עוסקים בתורה מתוך דוחק וצער הגלות, ועיין לקמן פרשת במדבר פירוש מדרש (אות ד') זה יותר באורך.

(זרע משושן)

רצון מלפני ד' אבינו שבשמים, שתשרה שכניה במעשה ידיכם, ולא סתם יהי רצון, ועוד הלא הבטיח ד' בעצמו, באם ועשו לי מקדש, אז ושכנתי בתוכם, ולמה היה נצרך עוד לברכה? אבל באמת ראה משה, אשר הכל נעשה כמו שצוה ד', וכעת היה חסר עוד דבר אחד, שלא יעלה במחשבתם, מחשבת פגול חלילה להתפאר במעשה ידיהם, רק שתהיה מחשבתם זכה וברורה, ויתכוננו וישתוקקו לתכלית אחת לזכות להשראת השכינה, ובברכה זו ברכם משה רבינו, יהי רצון, היינו רצון שלכם, יהיה כעת אך ורק, אשר תשרה שכניה במעשה ידיכם, לא מחשבה אחרת, ואז יקיים ד' הבטחתו, וישכון ביניכם, נמצא אשר "הי רצון", לא מוסב על השי"ת כביכול רק על ישראל, ומשמעו ברצונכם יהיה שתזכו שתשרה שכניה במעשה ידיכם.

ואת בניו תקריב וכו' ומשחת אותם כאשר משחת את

אביהם. (מ, יד) יתכן לומר שעל מעלת אהרון לא היה משה מתקנא שהרי גם הוא זכה למעלות בהיותו נביא ומלך, אבל על מעלת בניו של אהרון היה מתקנא, שהרי הוא, משה, לא זכה לכך שבניו יקבלו מעלה וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "אל תקרב הלום" שביקש משה לו ולזרעו וכו'. ואם כן היה מקום לחשוש שאולי משה לא ימשח את בני אהרון בשמחה ובלב שלם, לכן אמר "ומשחת אותם" בשמחה וברצון גמור "כאשר משחת את אביהם" (משך חכמה)

ויכס הענן וגו' וכבוד ה' מלא את המשכן. ולא יכול משה לבוא אל אוהל

מועד כי שכן עליו הענן וגו'. (מ, לד-לה) פירש"י: ולא יכול משה – וכתוב אחד אומר (במדבר ז, פט) 'ובבוא משה אל אוהל מועד', בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, כי שכן עליו הענן וכו'. יש לתת טעם מדוע נכתב כך להביא הכתוב השלישי ולהכריע, דייקא בגמר מלאכת המשכן. וי"ל על פי דברי הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע (עי' 'בני יששכר' אלול מאמר ב סי' ח), כי ידוע שה"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הן מכוונות נגד ה"ג מדות של רחמים והנהגה, המדה ה"ג – "שני כתובים המכחישים זה את זה" וכו' – היא כנגד מדת "ונקה לא ינקה" – מדה ה"ג במדות הרחמים. והנה בגמרא (יומא פו.) רמינן, נאמר 'ונקה' ונאמר 'לא ינקה', הא כיצד? אלא, מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינם שבים. ואמר הוא ז"ל, שלמדו כן חז"ל מה"ג מדות שאמר מיכה (מיכה ז, יח) בפסוקי "מי א-ל-ל כמוך וגו' מימי קדם" – שהן מכוונות אל ה"ג מדות שבתורה והנהגה, המדה ה"ג שם – **מימי קדם** – היא כנגד "ונקה לא ינקה", ורומזת על התשובה שקדמה לעולם (נדרים לט:), והיא המכריעה שמה שכתוב בתורה "ונקה לא ינקה" – דלכאורה סתרי אהדי כנ"ל – הוא משום שהכל תלוי בתשובה. וזה פירוש הברייתא דרבי ישמעאל (ריש תו"כ) במדה ה"ג: **"וכאן"** במדה זו המכוונת למדת 'ונקה לא ינקה' – **"שני כתובים המכחישים זה את זה"** – כי נאמר 'ונקה' ונאמר 'לא ינקה' – **"עד שיבא הכתוב השלישי"** (במיכה, היינו 'מימי קדם' הרומז לתשובה כנ"ל) **ויכריע ביניהם** לומר לך שהכל תלוי בתשובה: מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים, כנ"ל, ע"כ. ובהו יתפרשו דברי רש"י ז"ל, כי לעיל פירש"י (לה, כא):

דברי תורה מרבותינו הק' מבעלזא

תלמוד תורה, שהרי נקרא "חושן משפט" (לעיל כח, טו), והאפוד, שהוא חגורה (רש"י שם ד), רומז על תפילה, ע"ד שמצינו בגמרא (שבת י.) שהיו חוגרים עצמם בחגורה קודם התפילה. ולפיכך הקדים עשיית האפוד לחושן,

לרמז על **ענין התפילה** שצריך להקדימה קודם כל דבר, אפילו טרם הלימוד. ובעת הציווי צויה תחילה על עשיית החושן, כי תורה גדולה מתפילה, כנ"ל, אך בעת העשיה הקדים את האפוד, לרמז שצריך להקדים תפלה אפילו קודם הלימוד, ואמנם מילוי אותיות חש"ן הוא: ח"ת שי"ן נו"ן שסופי תיבות שלהן הוא "תנן", שהיא לשון הגמרא ללימוד, לרמז על האמור, שצריך להקדים תפלה קודם הלימוד, וכל שכן לפני שאר ענינים.

(כ"ק מרן מהר"ש זי"ע)

ויעש את האפוד וגו'. ויעש את החושן וגו'. (לט, ב-ח)

יש להבין, למה בציווי הקדים חושן לאפוד, דכתיב (לעיל כח, ד): "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל" וגו', וכאן בעשייתם הקדים אפוד לחושן. **אלא**, ידוע גודל מעלת התפילה עד שמצינו שטרם כל דבר שעושה האדם צריך להקדים לו תפלה, כי כן מצינו בתפילת רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כח:) שהתפלל קודם הלימוד, ולכאורה – הלא תלמוד גדול יותר מכל, כדאיתא (קידושין מ:): "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה", ואם קודם הלימוד צריך לתפילה, על אחת כמה וכמה טרם שפונה האדם אל עסקיו וכדו', הגם שיש בזה מצוה שהוא יוצא לזון ולפרנס אנשי ביתו (כתובות נ.), ודאי צריך להקדים תפילה לפני ה' שיצליח דרכו. **והנה**, ידוע שהחושן מרמז על

המלאכה שנית בתכלית השלמות. "ויברך אותם משה", ופירש רש"י: "אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. ויהי נועם ה' אלקיניו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו", והיא העשיה בפועל, ואילו "ומעשה ידינו כוננהו" מוסב על העשיה החדשה שעל ידי שבירות הלב וההשתוקקות וגעגועים של בני ישראל, כאמור. (כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע)

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה. (לט, מג) וברש"י: "ויברך אותם משה", אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו וגו' (תהלים צ, יז), והוא אחד מ"א מזמורים שבתפלה למשה". ויש להבין את כפל הלשון בפסוק: "והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו", וכן כפל הלשון בפסוק "ויהי נועם": "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו" (עי' רש"י שם). גם יש להבין את אריכות הלשון ברש"י: "והוא אחד מ"א מזמורים שבתפלה למשה".

ויש לומר, דהנה מלאכת המשכן היתה תשובה וכפרה על חטא העגל, כדאיתא במדרש (שמו"ר נא, ח), ולכן כשהתנדבו בני ישראל את נדבתם למשכן, וכן עושי המלאכה כשעשו מלאכתם, שבו בתשובה, בכדי שישגו בכך כפרה על חטא העגל, ומצינו שגם התשובה נקראת "מלאכה", כדכתיב (עזרא י, ג) "והמלאכה לא ליום ולא ליומים כי הרבינו לפשוע בדבר הזה", ואיתא ב"דגל מחנה אפרים" (פר' שמיני ד"ה ויקרב; וע"ע שם פר' תזריע ד"ה וטהרה): "והנה אא"ז (הבעש"ט הק' זי"ע) זללה"ה אמר, שעיקר תקוני התשובה אי אפשר בלא הצדיק, ומשום כך צריך השב בתשובה לבוא אל חכם וצדיק, שיוורה דרך התשובה ויתפלל עליו שתתקבל תשובתו לפני הקב"ה. וזהו: "וירא משה את כל המלאכה", ונכלל בכך שתי בחינות מלאכה, מלאכת המשכן ומלאכת התשובה, "והנה עשו אותה", והיינו שמלאכת המשכן היתה בשלמות, זאת ועוד: "כאשר צוה ה' כן עשו", והרמז בזה שגם מלאכת התשובה של בני ישראל היתה כראוי. **"ויברך אותם משה"**, ופירש רש"י: "אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו", וזה מוסב על מעשה המשכן, ואילו "ומעשה ידינו כוננהו" הכונה על התשובה, והיינו שמשם רבינו ע"ה בירך אותם בשתי ברכות, שתשרה השכינה במשכן, ושתתקבל תשובתם לרצון לפני השי"ת. וזה שמסיים רש"י: "והוא אחד מ"א מזמורים שבתפלה למשה", לרמז בכך על ענין התשובה, הנזכר במזמור "תפלה למשה", כדכתיב (צ, ג): "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם", והכונה בזה, ששלמות התשובה היא על ידי חכם וצדיק שהוא בבחינת משה, כאמור.

(כ"ק מרן מהרי"א זי"ע)

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה. (לט, מג) וברש"י: "ויברך אותם משה", אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. ויהי נועם ה' אלקיניו עלינו ומעשה ידינו וגו' (תהלים צ, יז), והוא אחד מ"א מזמורים שבתפלה למשה". ויש להבין את כפל הלשון בפסוק: "והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו", וכן כפל הלשון בפסוק "ויהי נועם": "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו" (עי' רש"י שם). ונקדים מה דאיתא במדרש (שמו"ר נא, ב) על הפסוק (פקודי לח, כא): "אלה פקודי המשכן משכן העדות" וגו': "נכנס משה אצל בצלאל, ראה שהותיר מן המשכן, אמר לפני הקב"ה, רבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו, מה נעשה בנות. אמר לו, לך ועשה בהם משכן לעדות וכו', הוי 'אלה פקודי המשכן משכן העדות'". **ויש לומר הרמז בזה,** על פי מה שפירש **כ"ק אבי ז"ל (מרן אדמו"ר מהרי"א זי"ע)** את מה שאומרים בסיום ברכת ישתבח: "הבוחר בשירי זמרה", דהנה כשאדם מתבונן בדעתו לאחר עשיית איזו מצוה או לאחר אמירת שירות ותשבחות לפני השי"ת, שהיה לו לעשות המצוה או לומר השירות ותשבחות באופן יותר נעלה, ביותר אהבה ויראה והתלהבות הלב, ולבו נשבר על כך שלא נעשתה או לא נאמרו בשלמות הראויה, התבוננות זו היא בגדר שיריים ונותר מהמצוה, והיא חשובה מאד לפני השי"ת, וזהו: "הבוחר בשירי זמרה", והיינו שהשי"ת בוחר בשיריים של השירות ותשבחות, והם אהובים לפניו עד מאד.

ובזה יש לפרש את מאמר המדרש, שלאחר עשיית המשכן, התבוננו חכמי הלב, שהיו יכולים לעשות את מלאכת המשכן באופן יותר נעלה, ביותר כוונת קדושות ויחודים נעלים, ולבם נשבר בקרבם על שלא עשאוהו בשלמות הראויה, בבחינת "שירי זמרה", והיו להם השתוקקות וגעגועים גדולים על מלאכת המשכן לעשותה בשלמות הראויה, וזה ששאל משה "מה נעשה בנותר", פירוש, מה נעשה במה שהותרנו מן המצוה, כלומר, כיצד יתוקן חסרון זה שלא נעשתה המצוה בשלמות הראויה. "אמר לו, לך ועשה בהם משכן לעדות", והכונה בזה שמהלב הנשבר שיש להם, וההשתוקקות והגעגועים שלהם, אשר חשובים מאד לפני השי"ת, כאילו נעשה עוד משכן חדש בתכלית השלמות, ונמצא שהמשכן נעשה שתי פעמים, פעם אחת בפועל ממש, ופעם שניה על ידי הלב הנשבר וההשתוקקות והגעגועים שהיו להם, וזהו כפל הלשון בפסוק: "אלה פקודי המשכן משכן העדות". **ובזה יתפרש גם הפסוק:** "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה", והיינו עשיית המשכן בפועל, "כאשר צוה ה' כן עשו", הכונה, על המשכן החדש שנעשה מכח הלב הנשבר וההשתוקקות והגעגועים שלהם, נחשב כאילו עשו את כל

סיפור על פרשת השבוע

ימלך בראדאמסק וכן מסופר כשהי' התפארת שלמה בצאנו בשעת עריכת השולחן אמר הרה"ק מגארליץ לאביו: טאטע שוין די העכסטע צייט אז פייוויל שענקיר זאל נתעלה ווערען אז אמר הרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו זי"ע אונז האבין דא דער ראדאמסקער רבי ער האט די שליסל פון פרנסה כי משמים העניקו לו את מפתחות השפעת הפרנסה. באגרת אל רבינו הוא מכנהו "קדוש ה'", פאר הזמן והדרו, נזר ישראל, רבים ילכו לאורו, פטיש החזק עמוד הימיני נר ישראל". עם כל זאת התבטא אותו גאון וקדוש, לאחר שי"ל הספר "תפארת שלמה" ועיין בו לראשונה: "הנה הרבי מראדאמסק זצלה"ה הסתיר עצמו ממני, ובחיי לא הכרתי כל כך גדולתו שהיה לו, ועתה אני רואה מהספר גדלו וקדושתו שהיה לו באמת".

והיתה להיות להם משחתם לכהנת עולם לדרתם (מ), טו) מסופר דבר פלא, על הרה"ק רבי שלמה מראדאמסק זי"ע (תקס"ג-כ"ט אדר תרכ"ו) כי בעת שנתקבל לרב שם כתב בעצמו את כתב הרבנות וכתב בתוכו כעין תפלה קצרה בזה הלשון, ויהי"ר שהשי"ת יתן לי לב חכם לשפוט את עמו ישראל עכ"ל כעין המבואר במלכים ג' אצל שלמה המלך הנה נתתי לך לב חכם ונבון עיי"ש, ולאחר פטירתו כשחיפשו בגנזי אוצרותיו מצאו את כתב הרבנות הזה ודקדקו בו על כל קוץ וקוץ ופתאום האירו עיניהם ומצאו, כי על ב' אותיות ל"ב מן לב חכם היה כתוב על תיבת "לב" ב' נקודות, ותמהו מה זאת והתחילו לחשוב חשבונות ומצאו כי היה רב בראדאמסק ל"ב שנים והוא פלא גדול, שראה תיכף ברוח קדשו בעת שנתקבל לרב מספר השנים אשר

דיני הקמח-קצירת החיטים

אף לדין שמחמירים שכל המצות יהיו שמורים משעת קצירה, לא נהגו להקפיד לקצור החיטים בידיים, אלא בזמנו קוצרים אותם בקומביין, ומהדרין שישראל גדול ינהיג או לפחות יפעיל את המכונה, ויתלווה לנהג במשך כל זמן הקצירה (ואף שית' להלך לענין טחינה שיש מקפידים שלא לטחון ע"י מכונה, שאני התם שהמכונה עושה כל הפעולה ללא כל סיוע אנושי מלבד החיבור לחשמל, ובמכונת קצירת החיטים הקצירה נעשית ע"י הולכת המכונה על התבואה וצריך להנהיג המכונה כל העת, והרי זה נחשב כקוצר ביד - הלכה של פסח שער ח, פרק א, כח). כמו כן, דישת וזריית וברירת החיטים בזמנו נעשית ע"י מכונות, ויש להקפיד שישראל גדול יבנים החיטים למכונה בשעה שהיא פעולה, ואם אי אפשר בכך, לכה"פ יפעיל את המכונה לשם מצות מצוה, ויעמוד מן הצד כל הזמן וישמור מחימוץ (שם לד, ועיי' הלכה של פסח שער ח, פרק א, לא - לב איך מאחסנים החיטים לאחר הקצירה).

טחינת החיטים

מעיקר הדין אין צריך להקפיד על טחינת הקמח שיהיה בידי אדם, אלא יכולים לטחון הקמח בריחיים של מים, או ריחיים של מכונה המצויים בזמנו, אכן, יש שנהגו סלסול בעצמם לטחון החיטים בידי אדם דוקא כיון שצריך שימור ועשיה לשמה, ובמכונה אין עשיה לשמה, שהכל נעשה ע"י המכונה, והפעלת המכונה ע"י כפתור אין נחשב לעשיה ע"י אדם (שם פרק ב, ד; עיי"ש בהערות שיש בזה עוד חששות, ואם יש מקום להדר בזה גם במצות שאוכלים

בשאר ימות החג), והנהגים כן צריכים להקפיד שהטחינה תהיה ע"י ישראל ולא ע"י גויים (עיי' שע"ת סוף אות ד), ולהלך יבואר אם מותר לטחון ע"י ישראל קטן. אנשי מעשה נהגו לילך בעצמם למקום טחינת החיטים כדי לראות טחינת הקמח שנעשה בראוי, וכן נהגו להשתתף בפועל בתהליך הטחינה משום שמצוה בו יותר מבשלוחו, וכשאר הפעולות הנעשים במצה המבוארים להלך (רמ"א ח), ואלו שאין נוהגים כן יזהרו לכה"פ להעמיד שומר ירא שמים ותלמיד חכם הבקי קצת בדינים בשעת הטחינה לוודא שלא יבוא הדבר לידי חשש חימוץ, אבל לא יעמידו עם הארץ שישגיח על תהליך הטחינה, וכל שכן, שלא ימנו קטן לתפקיד זה (מ"ב מא) ומטעם זה, אף חבורות האופים מצות בעצמם יקפידו מאד להשתמש בקמח למצות עם השגחה מהודרת.

בשעת טחינת הקמח יש להזהר שלא לדבר אחד עם השני בנגד החיטים והקמח שלא יתז רוק עליהם ויבוא לידי חימוץ, וכל שכן, שאין לאכול במקום טחינת הקמח,

ואפילו פירות וירקות מחשש להתזת מי פירות על הקמח (הלכה של פסח שער ח, פרק ב, ט; ועיי"ש כד שכן הדין שעת הניפוי, אבל בזמנו מנפים בנפות חשמליות המכוסות היטב, ואין לחוש לזה כלל), ויש להקפיד ללבוש בגדים נקיים ומיוחדים בשעת טחינת הקמח (שם ז).

לפני כל נגיעה בקמח יש לנגב הידיים היטב, ואם נגע בידיים רטובות ממים או מזיעה לא ישתמש בקמח שנדבק לידי (הלכה של פסח שער ח, פרק ב, יח). (נערך ע"י הרה"ג ר' יעקב טרוביטש שליט"א)

הילולא דצדיקא

הגה"ק רבי חיים שמואל בירנבוים זצ"ל בעמ"ח "דחש לבב" מעשי חושב" על שער המלך כ"ט אדר תרמ"ז

וגדולה במקום אחד, והשקיע את כל כוחותיו, שבנו רבי חיים שמואל יוכל לשבת ולשקוד על דלתי התורה מתוך הרחבה, עוד בימי טל ילדותו עלה רבי חיים שמואל על כל בני גילו, בהצטיינו בחריפות שכלו הנדירה, יושר הגיונו, ומדותיו הטובות, ועל כולם יראתו לה' הקודמת לחכמתו - כך שכל יודעיו הכירו את שאר רוחו אשר חונן בו, נבאו לו עתיד מזהיר, כי לגאון ולתפארת יהיה בישראל. משחר נעוריו עסק הרבה בדיני ממונות המחכים, ובצעירתו היה כבר בקי בסמ"ע ובש"ך "חושן משפט", כאשר הוא מעיד על עצמו במכתב לאחד משואליו: "אמינא לך דאנכי בילדותי בקי הייתי מאוד בדברי הסמ"ע והש"ך בחושן משפט, ודברי קדשם היו שגורים על פי".

יצרו, ולקה תרמיל מלא מטבעות כסף והעמידו על השולחן, והודיע להעני שיקח בעצמו כל סכום שלבו חפץ. ר' דוד חוטר מגזע משפחה מיוחסת בישראל, נין ונכד להגה"ק רבי יו"ט ליפמן ז"ע בעל "תוספות יום-טוב", ובנו רבי חיים שמואל היתה דרכו להתענות בכל שנה ביום ה' בתמוז, אשר נקבע על-ידי זקנו התוספות יו"ט ליום צום ועצרה לכל צאצאיו. בהזכירו את זקנו זה הוא מכנהו מורי זקני רבינו הגדול בעל תויו"ט ז"ל. הרח"ש היה גם קרובו של הגה"ק רבי ארי' לייב הכהן בעל "קצות החושן" ז"ל, וכמזכירו באחת מתשובותיו הוא כותב: "ותמה עליהם שארי הגאון העצום ז"ל בקצה"ח".

רבי דוד זכה לשני שולחנות, תורה

הגה"ק רבי חיים שמואל בירנבוים זצ"ל נולד בשנת תקע"א לאביו "הרב המופלג הזקן זה שקנה חכמה הנגיד הגביר" מו"ה דוד הלוי בירנבוים ז"ל, ואמו הצדקת מרת שרה ע"ה, בעיר פילץ אשר בפולין: ר' דוד היה איש גדול בתורה, גביר נכבד, וצדיק תמים, והסתופף בצל הגה"ק בעל "עבודת ישראל", המגיד מקוזניץ ז"ע על צדקתו התמימה תעיד העובדא שסיפר אודותיו הגה"ק רבי שמעון סופר ז"ע אבד"ק קראקא, בעל "מכתב סופר". כי הרב ר' דוד היה בטבעו קמצן גדול, עד שלפעמים בבוא אליו עני לבקש נדבתו צעק ככרוכיא ואחז בפיאות ראשו בחרדו חרדה גדולה, על מה ולמה באים אליו בבקשת מתנת ידו אך הוא בצדקתו כבש חיש מהר את

ויהי כאשר גדל והלך בתורה

וביראה, בחר בו הגה"ק רבינו עקיבא איגר ז"ל, ויקחהו לחתן לבתו מרת רבקה ע"ה [בת זו היתה מבנותיו הצעירות של מרן רע"א ז"ל רע"א היו לו שש עשרה בנים ובנות, בתו הרבנית הצדקת מרת שרל ע"ה היתה אשת מרן בעל החת"ס ז"ל ונפטרה בחיי אביה ביום ח"י אדר ב' שנת תקכ"ץ. שמות יתר צאצאיו המה: הג"מ אברהם בראוויטש, הג"מ שלמה בפוזנא, הג"מ משה בווארשא, הג"מ וואלף ביהאניסבערג, הג"מ יצחק ליב בלומזא, הג"מ שמואל בפנינסק, הג"מ בונם (בן ט"ז היה בעת פטירת רע"א) הג"מ דוד (בן י"ג בעת פטירת רע"א ז"ל) מרת שיינדל בבראמבערג, מרת דאויש אשת ר' וואלף שיף בוולשטיין, מרת פריידכה, אשת ר' פישל מלובלין, מרת גיטל אשת ר' שמואל קארנפלד בפוזנא, מרת רבקה אשת ר' חיים שמואל בירנבוים פוזנא, מרת בילא (מקושרת מבראד בעת פטירת אביה), ומרת יוטא או יטל (ראה "אגרות סופרים" כתבי רע"א, מכתב נ"ד)]

אחרי חתונתו קבע רבי חיים שמואל את דירתו במקום מושב חותנו בפוזנא, כשהוא סמוך על שולחן הגרע"א ז"ל, מאז בואו אל הקודש קיבל תורה מפי הרב הדומה למלאך ה', חותנו הגדול, ולא גרע עיניו מתהלכות דרכו בקודש. בישבו שמה על התורה והעבודה עלה ונתעלה במעלות התורה, עד שנעשה "תלמיד חכם מופלג ורב גדול בחריפות ובקיאיות".

על מדת ידיעת התורה שהיתה נפוצה בימים ההם באותה סביבה, אף בין אנשים פשוטים, תעיד מה שכותב רבי חיים שמואל באחת מתשובותיו ("רחש לבבי" עמוד נ"ב טור ב'), שבבואו לפוזנא שמע קושיא בסוגיא עמוקה שבש"ס, מה שהקשה בעל עגלה בשם ר' מיכאל נתן מראיטש להגאון בעל "חוות דעת", בעת שהלה הביאו לעיר ליסא, והרח"ש מפלפל שם בקושיא זו.

כאשר תם הזמן שרעק"א התחייב לספק צרכי חתנו על שולחנו, והרח"ש התכונן לעזוב את בית חותנו - עורר הגרע"א ז"ל את מחותנו רבי דוד שיתמוך בבנו גם להבא כדי שיוכל לשבת שאנן והשקט באהלה של תורה, הגרע"א ז"ל מתנצל לפני מחותנו, שאילו היה ביכלתו, כי אז היה מחזיק בידי חתנו "בשמחה ובטוב לבב ובעין יפה", אחרי ש"הוא אצלי כבני ממש וחביב עליו יותר מגופאי", ובענותנותו הגדולה הוא מפרט לו את נכסיו המועטים ושפרנסתו מצומצמת

אף היא.

והרי המכתב כלשונו:

צדיק באמונתו יחי, כבוד ידידי ורב חביבי מחו' הרב המופלג הזקן זה שקנה חכמה, הנניד הגביר מוה"ר דוד נ"י סג"ל בירנבוים, עככ"ב היקרים, ד' עליהם יחי.

אם כי בעו"ה זה איזה שבועות שאיננו במזג הבריאות בשלימות, וקשה עלי הכתיבה, על כל זה אחרי שבקרוב ימים מעטים יפרד משולחני חתני כבני, הוא בנו הרב הגדול החריף מוה"ר שמואל נ"י סג"ל, אודיע לכבודו לשמחהו להודיע נאמנה, מה שהוסיף בנינו הרב הנ"ל במשך הימים שהיה בביתי על מה שהיה מלפנים ת"ל, ועלה למעלה לראש, והוא ת"ח מופלג ורב גדול בחריפות ובקיאיות, ויהי כארז אדיר, כמותו ירבו בישראל. בכל עת שאני רואה אותו מגדיל שמחה בלבי בהודי לשם, שזכיתי לתת את בתי לאיש אשר אלה לו, ואשריך רבי דוד שזכיתי שיהי כזה מחלצין.

וכעת הגיע הזמן לשום עין איך יהיה משפט בננו הרב נ"י להלאה. ידעתי שמאז ברכו אותי בקול גדול לפני כבוד מחו' הרב נ"י שאני עשיר ושההכנסה פה רב ועצום, מי יתן והיה כן, אזי בודאי הייתי מחזיק את חתני הרב נ"י בשמחה ובטוב לבב ובעין יפה, כי הוא אצלי כבני ממש וחביב עלי יותר מגופאי - אבל באמת שאין כן והי' זה בהעלם ידיעה ממני, כי לא חפצתי באלה ח"ו להטעות בדברים בדוים, שמח אנכי שבנו חתני נ"י מכיר האמת ויודע כל מסתורי שאינני בעל רכוש, ואין לי רק ספרים נחמדים שחנני ד', וגם כלי כסף, מנורות וכדומה, אשר רובם נשארו בידי מאז מימי עלומי שהייתי בגדר קצת עשיר, והשאר... עולה לסך ת' ר"מ [רייכסטאהלר], ומזה אצטרך להוצאת אפריון בתי הכלח תחי, ומבלעדה עוד לי ב' בנים ובת אחת, ד' יזכני להשיאם בכבוד.

גם פרנסתי פה מצומצם, לזה יהי ההכרח שבקרוב הימים ישכור חתני הרב נ"י לו דירה לעצמו, ופה ישיבת כרכים, ואין לו שום עסק, כי מלבד שרצונו שלא להשבית עצמו ממלאכת ד' מהתורה והעבודה, וממאס בבילוי ימיו בגשמיות, גם באמת עסקי מסחר פה קשים מאוד, בטורח ועבודה יום

ולילה. ואחרי כי אין ספק אצלי שזה רצון מחו' הרב נ"י כי בננו האהוב הזה ישב שאנן והשקט באהל תורה, ויודע שרכושו מעט ולא יספיק לו לכלכל ביתו ממעותיו - בודאי יהי לו למשען ולתמכהו בימין צדקו באופן יאות ולא יהי לו כנהמא דכסופא, ואנכי הרואה ומבין את לב חתני הרב נ"י שגומר בדעתו לבלי לבקש עזר מכבודו דמר מחו' נ"י, לזה מצאתי עצמי מחויב בדבר, לעורר לבבו הטהור על ככה לתכלית האמיתי.

יחדש ה' כנשר נעוריו, ויוסיף לו ימים על ימיו ושנים על שנותיו, וינוב בשיבה טובה ולראות בשובע שמחות בכל צאצאיו, כחפץ ידידו מחו' דו"ש באהבה. עקיבא בהרב מו"ה משה גינז.

מכתב זה כתבו רבי עקיבא איגר

זי"ע בשנת תקצ"ו, בזמן שחתנו רבי חיים שמואל היה אברך צעיר בן עשרים וחמש, ידוע למדי עד כמה בחל רבי עקיבא איגר זי"ע בכתיבת תוארים מופרזים, עד שבסוף ימיו נדר לעצמו שלא לכתוב תוארים כלל ואף ביקש את מקורביו לעשות כמותו במכתביהם אליו [ראה הקדמת שו"ת "בנין ציון" חלק א', להגאון ר' יעקב יוקל עטלינגר ז"ל רב "אגרות סופרים" (כתבי רע"א עמוד מ"ב) העתיק מלשונו של מרן רע"ק באחד ממכתביו לגיסו, שבו כתב: "זה מקרוב הסכמתי בנדר, שכל המכתבים ממני לזולת שלא להזכיר שום תואר רק הרב וכו' האב"ד, וזה רצוני, ובדרך פקודה להכותבים אלי שלא להזכיר שום תואר רק הרב וכו' האב"ד, ויזהר גיסי נ"י בזה"].

ומשום כך ניתן לנו לשער את גודל הערצתו של הגה"ק רעק"א כלפי חתנו הצעיר מתוך מה שכותב עליו והוא תלמיד חכם מופלג, ורב גדול בחריפות ובקיאיות, וכהבטחת הגאון למחותנו כי "יהיה כארז אדיר" - כך גם נתקיימה במלואה. כי אכן שמו של רבי חיים שמואל ז"ל יצא כאחד הגאונים האדירים שבדור, בעל השכל העמוק והחריף, הבקי בכל חדרי תורה; נוסף על חסידותו המופלגת וצדקתו הכבירה, כאשר יסופר להלן.

בעת שהי' הגר"ש בבית רבי עקיבא איגר זי"ע, הרבה להתבונן בדרכי ומנהגי חותנו ואף שינה כמה ממנהגיו שהורגל בהם מימי נעוריו בבית אביו, שהתנהג על פי דרך החסידים, כגון בענין הנחת תפילין בחול המועד שבבית אביו לא הניחם,

ועפ"י הוראת חותנו הגרע"א ז"ל התחיל להניחם, אם כי בלא ברכה. לעומת זה, קרה לא אחת שחותנו הגאון ז"ל ביקש ממנו לחוות דעתו בעיני הלכה למעשה, אחרי שהגאון רבי עקיבא איגר ז"ל היה מיראי ההוראה, והיסס לסמוך על דעתו להקל בשאלות שונות, ומאידך העריץ מאוד את שכלו הישר של חתנו הרח"ש ורב גדלו בתורה.

למעלה מארבעים שנה אחרי פטירתו של רבי עקיבא איגר ז"ל, פנה הרח"ק המפורסם רבי יהודא ליב אייגר ז"ל מלובלין, בעל "תורת אמת" (נכד הרע"א), אל דודו הגה"ק רבי חיים שמואל, ובקשו לכתוב לו את דרכיו ומנהגיו של זקנו רבינו עקיבא איגר ז"ל, ממה שראה בהיותו בביתו. דודו הגר"ש מילא בקשתו השיב לו במכתב ארוך...

אשר כך לשונו: ד' משגבי. בחודש העשירי בכ"ה בו, ברכ"ת טו"ב [תרל"ט], דובנא רבתי, יהודה עם אל רד ונאמן עם קדושים, נצר נשגב מארזי א-ל אדירי ברושים, בקהל חסידים מוקטר לשמו הנורה, ובכבודו יתימרו תופשי תורה, כבוד ש"ב הרב הקדוש מו"ה יודא ליב איגר שליט"א בלובלין.

אשישה משוש במערכת הדרת קדשו המבשרת צבא רב משלומו ושלו תורתו, ועבודתו עבודת הקודש, ואומר כה לחי! משמים עמדתי בשוירי ארי מתחפש באדרת שואל, ומבקש עדותי רק עבור מפעלות איש אלקים כבוד מורי וחמי רבינו הגאון נ"ע, במצות ה' אשר עשה אדם הגדול בענקים ההוא, וחי בהם - הלא עמכם הכרתי והפליתי אשר היו מעולם פאר מקדושים השלשת הרועים נ"ע, הרה"ק מקאצק, הוא המשביר, והרה"ק מאיזביצע נ"ע, והשלישי הכי נכבד הגאון האדיר נזר בקודש הרי"ם אלטער נ"ע, אשר פאר מעלתו יצק מים על ידו בימי עלומים שנים רבות, וכל רז לא אניס לי, ולמה אלי שם הד"ק מגמת פניו להעיד את אשר ראתה עיני עודני עול ימים; שמואל הקטן יעיד מה שראה בקטנותו ובאין גדול עומד ע"ג? - אפס, אף למ"ש הרמב"ן ז"ל דמי שאינו ראוי להעיד אינו בעון דאם לא יגיד וגו', אף כשבע"ד מכשירין אותו, בכ"ז לא אוכל

להשיב פני הדרת כבוד קדשו, גזר אומר ויקם לו.

אני מאז בואי אל הקודש פנימה לצקת מים ע"י מורי חמי רה"ג נ"ע ולבקש תורה מפי קדשו, לא גרע עיני מתהלכות דרכו בקודש, ואתבונן כי אחז בשתי ידיו בפאת השולחן, השולחן הטהור, ועמד לימין משה הרמ"א מאוה"ג נ"ע בכ"ט, והתייצב כמו נד לבלתי סור ימין או שמאל מד"ק. עוד אזכרה כי בחול המועד פסח הראשון לבואי לדביר מקדשו, תפילין לא הנחתי, אחרי כי כבוד אאמ"ו הרד"ה נ"ע וכל החסידים אשר בבית מדרשינו חדלו מלהניחם בחוה"מ, והתמרמר ע"ז באמרו תופשי תורה בארץ אשכנז ובארצות סביבותי קיימו עליהם ועל זרעם תורת משה הרמ"א נ"ע בכל השגותיו על הוראת הב"י, ותורת משה מורשה לנו מבלי נטות ממנה להקל או להחמיר - ומלאתי דברי קדשו מאז ועד כה להניח בלי ברכה, ובתנאי באם אין בחה"מ זמן תפילין יהיו נחשבים כרצועות בעלמא, [וכעין זה כ' הרא"ש לע"א]. ואם כי קשה הי' עלי הדבר לשנות את טעמי מאשר נסיתי, עלץ לבי על כי לא הטיל על לברך עליהם בלחש כדעת הרמ"א ז"ל, וחשבתי אחרי כי ברכות אין מעכבות, ירא שמים יוצא ידי שניהם להניח תפילין בתנאי הנ"ל. בהדלקה בעש"ק ובחנוכה בע"ש לא ראיתי כי יקדמנה מאשר היו רגילים בבית כבוד אבי הרב ז"ל, ואשר הד"ק ראה בפוזנא נרות מאירות בחלוני העיר בעש"ק בהקדמה ממה אשר ראה במק"א, לדעתי לא מפני שבפוזנא מקדימין אלא דבשארי מקומות, אשר כ"ק נתן משכנו בהם, מאחרין. כבוד מו"ח רבינו הגדול והקדוש נ"ע הדליק בעצמו המנורות התלויות בכותלי חדרו, אבל לא תיקן הנרות אשר במנורות העומדות על השלחן הערוך לכבוד השבת, אחרי כי שם לא הדליקו בלתי בשמן בעששיות קטנות התחובות במנורות כסף, וגם בפנס הכסף התלוי באמצע היכלו שמן הדליקו, ומלאכת תיקון הפתילות כבדה היתה לפניו, לפלא היה בעיני כי פנס הכסף הנזכר עגול היה כתמונת הכוכב בשבע קרנות לו מסביב, והוסיף כבוד מו"ח נ"ע עוד קרן אחד אשר נתייגע הצורך בו להרבה לדחוק הקרן

אשר הוסיף בין ז' הקרנים עדי נשחתה התמונה, לבל יהיו בהפנס שבעה קרנות כבמנורה בהיכל ה'. ובלבבי אמרתי כי בפנס העגול אין בית מיחוש לזה, ואשתומם על אשר כבוד מו"ח חרד את כל החררה הגדולה בעבור הפנס אשר אין תבניתו כזה בבהמ"ק, וכאשר זה כ"ב שנים בהסתפחי בנחלת חתני הרה"ג ר' זלמן בראדצקי שליט"א, בעוד מגורו בשדי הזהב זלאטאפלי, ראיתי שמה שו"ת מהגאון החסיד מוהר"ח הכהן רפאפורט נ"ע האבד"ק לבוב, ומצאתי דכ' בפשיטות בזה להתיר ואנכי בעיני התבוננתי מראש, כי עם גדולת חכמת תורתו עד להפליא, פחד ורגז לבו להקל והי' מיראי הוראה, וכמה פעמים נדרשתי מכבוד מו"ח נ"ע לחוות דעי אם יש להקל בנדונים כפעם בפעם, ושאלתו האחרונה היתה בע"פ אחר אשר היה כפשע וגו', בחלוי באחרית ימי הסתיו שלפניו מחלת החזה, ובנפשו הי' אכילת המרור, (תמכא הרגיל בה), ושאלני מה דעתי בחזרת אשר לדעת החכמ"צ הוא זאלאט ונקראה הייפטשלאטין. ע"ז ידו הדווים אם הנשר הגדול יהגה אימה אשר בשמים דרכו, מה יעשו איפוא הזבובים קצוצי כנפים ורמש אדמה?

נזהר הי' גם מעניבה בש"ק, והפתילים אשר במכנסים היו משולשים לארץ. לא הוציא מחט התחוב בשפתי הכר המובא עם הילד למולו בשבת. [כמדומה בקרבן או בתורת נתנאל להגר"נ ווייל נ"ע אוסר אם נתחב המחט בב' תכיפות]. הספרים הבאים בש"ק מבי דואר לא פתח עד אשר שתי חמין במוצש"ק, וכמדומה עם ריקק א', ובו יצא סעודת מלוה-מלכה.

השו"ע מהגר"א מוילנא היו בין ספרי דבי רב, וגם ס' התניא מהרב מלאדי נ"ע. ואם גם השו"ע מהרב הי' בין ספריו הרבים, אין בזכרוני. גם אני שמעתי כי הרב נ"ע נתכוון לדברי הגאון נגד דעת ר"ת וסיעתו, אכן לא הי' דבר כבוד מו"ח רה"ג נ"ע עמי בעיניי זה, וכברור בעיני דבין להקל ובין להחמיר לא זו מדעת ר"ת. וע"ד מה דמספקא לי' להד"ק בדיני מילה, בחיי רבינו מו"ח עדינה לא קרבתי אל מלאכת הקודש לדעת אם אינה לידו עובדות כאלה, להגיד לכ"ק

דעתו הגדולה איך היתה, ומה שהחמיר הפנים מאירות בתשובותיו בב' עורות מהפריעה, הוא מלתא דלא שכיחא כלל, ואנכי תה"ל מלתי פה ילדים לאלפים ולא קרני מקרה הזה, [אך שליימיל אשר דיבר בו הט"ז, שכיח]. גם מחשש הוצאת הראש חוץ לפרוזה בלי דעת היולדת והמילדת, לא שמעתי גילוי מלתא מכבוד מו"ח נ"ע, וקרוב מאוד בעיני דלא חש לזה.

ובדבר מראה ירוק, בפוזנא מקילין אם המראה אינו כהה, דשכיח מראה העלל-געלב בילדים בני עשירי עם הצחים. ויש אשר נגעה המילדת במרה בהוצאת הילד וקלט המראה בפני הילד. אכן בירק כהה יש להחמיר, ובדידי הוה עובדא בזלאטיפאלי ולא רציני למול, אך מוהל זקן מו"ץ דשם ואחות מרעיו אמרו כי בעירם לא יחושו ע"ז כי אין זה ירוק דר"נ בש"ס, ומלו הילד ולא חי' ביכולת המוהלים להשקט שפך הדם כל היום בכל תחבולותם, ה' יכפר בעדם ובעד כ"י. ודע כי מ"ש הש"ך רס"ו סק"ט בשם הסמ"ק והכלבו שיש לילך אחר החזקה, צריך ביאור, ובמק"א הארכת: תה"ל יש ויש אתי לדון על ספיקות דמר ולפשוט חד או תרי מנהון מש"ס בכ"מ, אפס אחדול מלהציג פה אשר רחש לבי מתרי טעמי, א' דכ"ק לעד הכשרוני ובאתי להעיד, ובדאורייתא אין עד נעשה דיין, ב' כשל כחי בעוני ובכבדות אנהג שבט הסופר בין אצבעותי, לבד זה נצבים עוד דברים כמוסים לשטן לי, ובפרט כי נראה בעליל כי הד"ק בלתי על הלכה למעשה מפי איש הגדול בענקים אספקלריא המאירה כמו מו"ח רבינו הגדול והקדוש נשען, ואם אין, יוחיל כ"ק עד יעמוד הכהן לאורים ותורה יבקש מפיהו. ע"ד אשר ישאלני הד"ק על אודות מצב בריאותי, אודה לה' כי פנה אל תפלת כבוד קדושתו ולא בזה שועת רבים אשר העתירו בעדי. אתפלל בעשרה בביתי כל ימי הסתיו ולא אצא החוצה בלתי בש"ק ולברית מילה, ובזה אשאר בתשואות תודה בעבור פללו בעדי עמיתו, המעתיך לבל ימוש זכרוני לטוב מלב הדרת קדשו.

בל אכחד מהדר"ק, כי נצטערתי בשמעני זה שנים רבות מאנשי פולין מתלונת נשיא עדת לובלין ואצילי

העיר וחכמיה על כ"ק, כאשר יתכבד להיות סנדק יעצור הד"ק המילה עד סמוך לחשיכה, ואם כי אנכי בצדק שפטתי עמיתי, בכ"ז המו מעי ע"ז, והנה ראיתי כי משמים נסבה כי משאלת הד"ק אני רואה כי שקר ענו האנשים ההם, ונהפוך הוא כי חש מר להפוסקים החולקים על ר"ת, והא לדידהו המל אחר שקיעת החמה, שתים רעות יעשו, מבטל מ"ע דביום השמיני, ומל בלילה, דהא אפי' מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. ויגל כבודי ויעלוז לבי כי נוטה כ"ק לדיעה לאחר שקה"ח לילה גמורה.

אחרי כי הודיעני כ"ק כי הוא גם כן מוהל כעת אמרתי אעורה הד"ק כי לא יכון המנהג דהמברך ברכת ידיד וכו' לא יטעום הכוס, עד לבסוף. כמדומה דמו"ח רה"ג נ"ע טעמו מיד אחר סיום הברכה, כי התפלה על קיום הילד א"צ כוס ולא שייך להברכה. אנכי הנני נזהר משתיית שכר בחורף מפני חדש, ובקיץ בעבור המאלץ הנמכר תוך החמץ בע"פ, אשר גם מו"ח רה"ג נ"ע נזהר מליקח חמץ הנמכר, וי"ש לא לקח אחר הפסח בלתי ממוזנים נכרים, וכוס של ברכה לרוב שכר. וגם יין איננו שותה (לבד מיין צמוקים), ובברכי ברכת ידיד וכו' אחרים שותים את הכוס, ולא נכון ליתנו לאחרים ולחזור ולקחתו מידם לתפלה לקיום הילד ולהטיף מהכוס כפי המנהג לפי הנימול, לכן נשאר המנהג פה כמלפנים. אך ביוה"כ כאשר ברכתי ברכת ידיד, נתתי בפי התינוק מהכוס מיד אחר חתימת כורת הברית, דביוה"כ נכון להשקות הנימול פעמיים כיון דמשום דאתי למיסרך לא יהינן הכוס לשתות להקטנים. בחפזי נסיתי להעיר את כ"ק, כי גם כבוד גיסי החסיד מוהר"מ סופר נ"ע,

באחד מתשובותיו עמד בפרץ לימין משה הרמ"א נ"ע. השואל שם הרבה להשיב ע"ד הרמ"א, והח"ס יגע והעמיד דברי הרמ"א על מכונם אבל לא בהרוחה, וענה השואל להגאון החת"ס כי נראה בעליל כי בכל מאמצי כוחו יתאזר לבלתי סור מספק הרמ"א, והשיב הגאון ז"ל, כן הדבר, מחויבים אנחנו למשכוני נפשי לדברי רבינו ולהחזיק בפסקיו, כי ממנו יצאה תורה לישראל - כעין זה הוא בחת"ס, לא ידעתי כעת מקומו, כי זה שנים רבות

ראיתי שם. בדשתח"ק וכו' שמואל בירנבוים.

ברם, על אף סיגופין העצומים לא הרפה כלל ממלאכתו מלאכת שמים, בתורה ותפלה, כי שקידתו בתורה היתה נפלאה מאוד, וילן בעומקה של הלכה בהתמדה רבה, ובמוחו הכביר העלה ציצים ופרחים בכל מקצועות התורה, ופלפל עם גאוני זמנו בחריפות ובקיאיות נפלאה. נכדו הג"ר עקיבא סופר ז"ל מלבוב בהקדמתו ל"מעשה חושב" כותב: "והנה רבים התפלאו על דרכו בקודש בעבודת ה' בסיגופים רבים, לא יאומן כי יסופר, וחז"ל אמרו צורבא מרבנן דיתיב בתעניתיה ליכול כלבא לשירותי - אבל יפה פירש מאמר זה זקני, אבי אבי, הגאון הצדיק בעל כתב סופר האבד"ק פרעסבורג זצ"ל, שדקדק מאי טעמא לא נקטו חז"ל בלשונם צורבא מרבנן המתענה או הצם, ונקט לשון ד'יתיב בתעניתיה' - להורות לנו, דרק צורבא מרבנן דיתיב בתעניתיה, יושב בטל ממלאכת שמים מרפיון גוף ונפש הוא דליכול כלבא לשירותי, כי יצא שכרו בהפסדו, אבל מי שמתענה ומוסיף והולך במלאכת שמים, בתורה ותפלה, ועולה למעלה למעלה ממדריגה למדריגה, קדוש יאמר לו. ופירש לפ"ז את הכתוב: טוב לי כי עניתי למען אלמד חוקיך" (תהלים קי"ט), שהכונה, טוב לי כי עניתי - בתענית - בתנאי, למען אלמד חוקיך (ועיין בתשובתו כתב סופר או"ח סי' ק"י) ודפח"ח. והנה ככל החזיון הזה ראינו באיש קדוש מו"ז הגה"ק רבי חיים שמואל בירנבוים זצ"ל, אף כי ענה בצום נפשו ימים רבים, והיה נזהר בכל מאכל ומשקה אשר בא לפני, פן ח"ו יש בו חשש ונדנדוד איסור ח"ו, והוסיף גדרים וסייגים וחומרות ומשמרת למשמרת, בכל זאת הוסיף חיל בעבודתו, עבודת הקודש, חומ"ר זה בקודש נזדכך ויעלה מעלה מעלה ממדריגה למדריגה, עד כי התרומם מעל לגבול אנוש, ולא עצרוהו הגש"ם עוד..."

אשתו מרת רבקה ע"ה, בת מרן רבי עקיבא איגר זי"ע ילדה לו בן אחד ושתי בנות. בתו הבכירה היתה לאשת הרב ר' זלמן ברודסקי ז"ל מזלוטופולי, באוקריינה. לרבי זלמן ולמשפחתו היו בתי חרושת רבים לסוכר בכל רחבי

רוסיא, והם היו אחת המשפחות העשירות ביותר בין יהודי מדינה זו, ובתו השניה, מרת גליקל, נישאת להגאון הקדוש המפורסם רבי שמעון סופר זי"ע בעל שו"ת "התעוררות תשובה" ו"שיר מעון". הוא היה בנו של מרן בעל כתב סופר זי"ע, והיה רב ור"מ בק"ק ערלויא משך ששים וארבע שנים. אשתו זו ילדה להגאון רבי שמעון בן יחיד, הלא הוא הגאון ר' עקיבא סופר ז"ל מלבוב, שהוציא לאור בשנת עת"ר את ביאורי "מעשה חשב" (על ספר "שער המלך") מאת זקנו הגאון רבי חיים שמואל ז"ל. מאת ה' היתה זאת, ואח"כ נישאת להגאון האדיר המפורסם רבי יצחק שמעלקיס זצ"ל, בעל שו"ת "בית יצחק" האב"ד דק"ק לבוב. הגה"ק רבי יצחק שמעלקיס ז"ל התייקר מאוד על שזכה להתדבק בבת גדולים זו, המיוחסת הגדולה, שהיתה טובת לב ורבת החסד.

אחרי פטירתה של אשתו הרבנית מרת רבקה ע"ה בת מרן רבי עקיבא איגר ז"ל, נשא הגר"ש לאשה את מרת שרה ע"ה, בתו של הגביר הנכבד רבי יצחק מרשלקוביטש ז"ל מעיר דובנא אשר באלין, הנקראת "דובנא רבתי"...

משפחת מרשלקוביטש שנקראה גם כן בשם "פרנס" היתה אחת המשפחות הוותיקות והנכבדות בעיר דובנא, והיה לה בית המדרש משלה בעיר זו. גם אשתו היתה מגזע היחס, והתייחסה להגה"ק רבי יצחק הלוי איש הורוויץ ז"ל האבד"ק אה"ו. רבי חיים שמואל התיישב בעיר דובנא, ושם אוה למושב לו עד יומו האחרון ושם מנחתו כבוד. מאשתו זו נולד לו בן אחד, שמו היה "יום טוב ליפמן" על שם זקנו בעל ה"תוספות יום טוב" ז"ל, אך הוא נפטר בעודו בימי ילדותו. אנשי דובנא אשר הכירו לדעת את רוב גדלו בתורה ובחסידות, ובשמחתם כי זכו שצדיק בא לעיר לקבוע בה מקום משכנו - כבדוהו מאוד, וקבעו מנין קבוע בביתו. גם תלמידים רבים נתאספו בבית מדרשו לבקש תורה מפיהו, והוא נעשה להם לאב ולפטרון, ונפשו היתה קשורה בנפשם. בשנת תרמ"א כשיצאה גזירת המלכות על בחורי ישראל להתגייס לצבא, השפיע הדבר מאוד לרעה על בריאותו, ובאחת

מתשובותיו הוא מתאונן: לולא כי המועד הנודע לאיש ישראל לששון, נהפך הפעם לאסון... אחרי כי בא מועד לבחורי ישראל בימי חנוכה האלה... ובתוכם גם אחד מבחורי חמד מהמסתפחים בנוה משכני, לכן סער וזעף עד להשחית הייתי... וכל אוכל תעבה נפשי, נשיתי טובה".

כן יצא שמו למוהל מובהק ומומחה, בימי שבתו בדובנא מל כמה אלפי ילדים, לא רק בעיר, לבד הכירו בתורתו וצדקתו, שמו התפרסם במהרה בכל רחבי המדינה, קהלות גדולות ומפורסמות רצו להושיבו על כסא הרבנות, וכמו שלא שעה בשעתו לקהלת פוזנא, כך לא נענה לבקשותיהן של שאר הקהלות. מדינת רוסיא האירה מכבודו, וגדולי התורה הריצו אליו שאלותיהם בדת ודין, ויחלו פניו להודיע להם דעתו, דעת תורה, והוא היה עונה ופוסק כיד ה' הטובה עליו אף בשאלות החמורות ביותר. ברוב תקפו וגבורתו לא נשא פנים בהלכה אפילו לגדולי הדור, ופעם כאשר עלה על הפרק שאלת איסור ערוה לא נמנע מלחלוק על פסקו של הגה"ק בעל "שואל ומשיב" ז"ל מלבוב, שהעלה להחמיר, והגאון רח"ש בירר את ההלכה להיתרא, כאשר הוא כותב: "אשלחה לך תשובה אחת גדולה ורחבה, אשר השבתי ב"ה לעיר ראדייל, ע"ד מי שנשא את אשת חמיו לאחר מיתת אשתו, אשר בא הבעל לזעוק חמס באזני על הגה"ק רבי יוסף שאול נאטנזאהן אבד"ק לבוב, אשר ציוהו לגרשה, ואני בעניי עפ"י ראות מש"ס ופוסקים התרתי, והיא יושבת תחתיו עד היום".

ויהי כאשר נשבה ארון אלקים ומרן רבי עקיבא איגר זי"ע הלך לאור באור החיים, נתנו רבים מיקרי פוזנא את עיניהם בחתנו הרח"ש להושיבו על כסא הרבנות בעיר ואם בישראל זו, כי למרות היותו עוד צעיר לימים וטרם הגיע לשנתו השלשים, היה ממולא בתורה ומופלא בצדקות כאחד הגדולים, וחכמתו הגדולה אף בהיות העולם ובמדעים היה נודע לשם. ברם הגה"ק רבי חיים שמואל לא חפץ ליהנות מכתרה של תורה וברח מן הכבוד עד הקצה האחרון, וכך גם בשנים הבאות כששמו הגדול התפרסם וקהלות גדולות ומפוארות

בישראל חלו פניו לרצותו להיות להן לרועה נאמן - לא הטה אוזן לבקשתן ולא שעה אליהן, כי כל ישעו וחפצו היה לעבוד את ה' בקדושה וטהרה בכל לב ונפש וללמוד תורה לשמה באין מפריע, וכאשר היתה עם נפשו הטהורה כך הצליח חפץ ה' בידו, ועד יומו האחרון זכה לשבת על התורה ועל העבודה, מבלי שיעלה עליו עול בשר ודם כי אם עול מלכות שמים - כי כל ימיו זכה לשתי שולחנות.

כחו הגדול בתורה, מעמיד את הגאון רבי חיים שמואל בין השורה הראשונה של גדולי דורו, בספרו זה, שהננו זוכים להופעתו כעת, מבצבצת מתוך כל שורה כשרונו הגאוני בניתוח המושגים לעמקם ולרחבם והברקות המפתיעות שבהערותיו המחודשות, מרנינות לב ההוגה בו "והדברים שמחים כנתינתן מסיני". הגאון ז"ל תופס בתשובותיו את בעיות שואלו על כל צדדיו, ומבלי להניח פרט אחד מראה לו באצבע את הדרך הישרה בהבנת העניינים, לדוגמא יש לציין את אחת מתשובותיו, בה הוא סותר קושייתו של השואל בשמונה אופנים, כשכל אופן ואופן מבוסס על פרט שונה מרעהו. (ראה סי' ד' אות ג').

במיוחד יש לציין את סגנונו הנפלא ולשונו הברור, שבשטח זה לא רבים יחכמו כמוהו. דרך הרצאתו הבהירה, וכח ביטוי העז והמודגש, מאפשרים להמעין לעבור על דבריו בקלות, ולרדת לסוף דעתו העמוקה, אף בעניינים החמורים ביותר, מליצותיו הנשגבות שבהתחלת וסופי תשובותיו, המכילות תוכחה או עידוד להשואל, משתמעות כמו שירה עילאית של משורר אלקי.

הגאון רח"ש שחונן בבינה עמוקה ובתפיסה בלתי רגילה, נהג לענות לשואליו - כשהדבר לא נגע לדבר הלכה ולמעשה - עפ"י מושכלות ראשונות, אחרי שבסקירה אחת סקר את נושא תשובתו.

באחד מתשובותיו כותב: "וגם מבלעדי זה הלא אין דרכי בקודש לירד עמקים בדברי תורה כי אם אשר לא להלכה ולמעשה נדרשתי עליהם, אך לפלפולא בעלמא. לכן תשובותי נחוצות, עפ"י מושכלות ראשונות, ולפי מיעוט זכרוני בספרי קודש, ועפ"י סקירה אחת יקום דבר תשובתי, אקרא

דברי שואלי דבר, ואשיב עליו בעט סופר מהיר כרגע. העין רואה, והיד כותבת על הגליון את הגיון לבי, בלי מצרף ואבן בוחן, להתכונן אם שלמים הם ילידי שרעפי אשר התרוצצו בקרבי לצאת מן משכיות רוח בינתי בחפזם, ומום אין בם..." - ברם, למרות דרך כתיבתו המהירה, דבריו מזוקקים שבעתים, כי מושכלותיו הראשונות של גאון ענק זה, אף הם גופי תורה הם, וכשהשואל רצה לסתור את דבריו הוא משיב: "ומה שכתבת להביא ראיה חדשה לדברך... אמינא לך דשאני התם... באופן שאיני זז ממושכלות הראשונות שכתבתי לך בתשובתי הראשונה, בכל פרטיהן שמה, ואין דבר בדברך אשר יכריעני לשנות את טעמי ונימוקי..."

על שטף מחשבתו הבהירה, אף בענינים חמורים ביותר, כותב הגאון לשואלו גם במקום אחר, "אמש לשבת עונג קראתי, בשומי מבטי בחין מדברותיך בראותי בו כי הפעם נגעת בצינור גדול ורחב ידים, יונק ממקור צור חלמיש השוטף מי מריבה אל ים התלמיד, הוא מקור הדין דאיסור חל על איסור, המפוזר ומפורד באיי הים ובנבכי מצולה, ובנהרות הנחשלים אחריהם. גם ממעיני בור הנשבר אשר כריתי לי, זה כביר, יצאו ממנו מים עמוקים, לפלגות שונים, כבירים ועצומים, בהלכה זו להוסיף נוטפים על הזוחלים ונוזלים מארזי הלבנון אדירי המחוקקים, אשר קדמוני ולזאת הלא המון גליהם יסערו עלי להפיצני, ויקשה מאוד עלי לעשות שכר למוצאי המים העזים, כולמו, ולהותיר אך מעט נקיקים קטנים למים המפכים זעיר שם זעיר שם, ובכל זאת הלא באהבתך שור אדלג, לסתום מקור הנוזלים בכל עבר ופנה, לעצור בעד שטף שכולת מי השלוח, הפורצים לצאת מדי תגע ידי בצנור הנמהר ההוא, ואך רסיסי טל אורות תטופנה שפתי אל חכך, צחה צמא למו, אשר אספתי מחפזי ממקור עיני, מידי שורי עלי שאלותיך, ויהי מה". וכיד המליצה הנפלאה הטובה עליו כותב על שטף רעיונותיו בתשובה אחרת כמשפט ילידי מחשבות, המתרוצצים לצאת רחם משכיל, עד בוא מועד עת לדתם; ואז מבוהלים ודחופים יגיחו מבטן, כנפלים לא חזו שמש צדקה, מגד

שמש להבשיל פרימו..."

למרבית הצער לא נשתמרו חידושי

גאון זה ברובם, מלבד הגהותיו על ספר "שער המלך" בשם "מעשה חשב", וספרו זה שהיה גנוז עד הנה בכתב יד, נכדו הג"ר עקיבא סופר ז"ל מלבוב, כותב בהקדמתו למעשה חושב" כי עיקר חידושו, על מסכתות שונות ותשובותיו להלכה למעשה, אשר פלפל עם גאוני דורו, נשתקעו בידי סופר סת"ם מהעיר קליוואן הסמוכה לדובנא, וחבל על דאבדין". בין גאוני דורו שעמד עמהם בקשר משא ומתן של הלכה, מוצאים אנו בין השאר את הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא ז"ל אב"ד לבוב, בעל שו"ת "מהרי"א הלוי "הגאון ר' חיים יהודא ז"ל מבראדי בעל "שערי דעה", ורבני ברעזאן ופרעמישלא שהיו מפורסמים בימיהם לגדולי הדור

זרכו היתה לעיין רק בספרי

הראשונים והפוסקים, ואילו בספרי האחרונים, ואף בגדולים שבהם, כמעט ולא עיין כלל, לסיבה זו מוצאים אנו בתשובותיו כמה ענינים שכבר העירו עליו האחרונים ז"ל, והגאון המחבר לא הביאם, כשהשואל העיר לו שכדבריו מצא בספרים אחרים, ענה לו הגאון: וכתבת שמצאת להפני יהושע שהקשה כן והניחה בקושיא - הנה ידעת מכבר שאין דרכי לעיין בספרי המפרשים, ואינם במחיצתי כלל". אופיינית היא לתוקף דעתו מה שכותב באחת התשובות: ומה שכתבת לשמחני בזה שמצאת לי תנא דמסייע בעיקר תירוצי הנ"ל, והוא הרב הגאון בעל שאגת ארי' ז"ל - אמינא לך בזה, לא מעוקצך ולא מדובשך, דאף כי מדרך המחברים לברך ברכת הנהנין לכשיודע להם שכיונו לדעת הגדול, אולם לא כן אנכי עמדי, ונהפוך הוא, כי אני מצטער על זה כעל אבדן שלל רב. כי מה יסכן לגבר כמוני ברבי תורתו במילי מעליותא שהעלה במצודתו, אם לא יתאמרו משמיה בבי מדרשא, בשכבר קדמוהו אחרים, ושפתי זרים ידובבו בקבר. ותקראנה אותי כאלה לאין מספר, ואשר לא גזלתי אשיבה במפח נפש, למי אשר זכה בעמלי תחלה, ואנכי לא ידעתי".

אך כששואלו נטה בפלפולו מדברי רבותינו הראשונים ז"ל, משיב לו הגאון בדברי תוכחה נמרצים, אשר כך

לשונו: ובראשית חזותי במגילת ספרך, משני לשבוע העבר, בהשקפה נמרצה במדברותיך שמה - אומר לך, כי בה הגו שרעפך מן המסלה העולה למישרים עפ"י דברי אדירי התורה בעלי התוס' ושאר מחוקקי ישראל, אשר יביעו חידות מני קדם בהשכל ודעת קדושים, ולא מחשבותיהם מחשבותיך. ומשמים עמדתי בראותי בדברך כי יעבטון אורחותם, ובעקלתון יתהלכון, ללא תורת אמת, ולא חידת חכמה, (פלפולא לחידודא בעלמא), עד כי מעקשים האלה הסיבו לבי אחורנית מהביט עוד במשאות שוא אלה, להשיב אומר על שיח סיג ותפל, אך שתים הנה תנאותי אשר הניאוני, מלהשיב אחור ימיני, מתת מענה על דברי פתלתל האלה, אשר ראו עיני למורת רוחי האחת היא: אהבתי אותך העזה במאד, כי אמרתי תיסרך מלתי תוכחת מגולה מאהבת סתר, והשנית היא: קנאת סופרים גדולי חקרי לב הראשונים, אשר הדחת עליהם גרזן הבקורת חנם; ועבר עלי רוח קנאה חזק מאוד, אשר ישא מדברותיך המדוחים אל ארץ גזרה, וישליכם לתהו ובהו לעזאזל המדברה...

הגה"ק רבי חיים שמואל זצ"ל,

מלבד גדולתו העצומה בתורה, היה נודע ומפורסם בצדקתו הכבירה ובהתנהגותו בחסידות מופלגת ובפרישות יתירה. מעולם לא נהנה מסעודת הרשות, ולא טעם מאומה טרם שסיים מסכתא אחת כדי שסעודתו תהיה סעודת-מצוה. רגיל היה ללמוד בכל יום מסכת ביצה - וזאת מלבד שיעוריו הקבועים תמידים כסדרם - ועד שסיימה לא בא לתוך פיו אפילו מים, אף שלפעמים נמשך לימודו עד לפנות ערב. בכל ששת ימי השבוע לא אכל אלא מאכלי חלב בלבד, זולת בר"ח ובשבתות וימים טובים שאז טעם מעט מבשר עוף למען החיות נפשו. היה נזהר מאוד שלא לקחת לפיו מאכלים שיש בהם נדנד חשש של איסור, ועל כן מעולם לא שתה שכר מחשש חדש וחמץ שעבר עליו הפסח, וכן יין לא בא לפיו זולת יין צמוקים.

למרות היותו איש חלש וסבל

יסורים הרבה, בכל זאת רוב ימיו עינה בצום נפשו, ובכל תעניותיו הקפיד להתחילן מבעוד יום כמו תענית של

תשעה-באב ויום-כיפורים, והשלימן עד צאת הכוכבים, וכן הרבה בטבילות במקוה טהרה. כל היום היה מעוטף בטלית ותפילין עד עת ערב, ובשבת ומועד לא שח שיחת חולין, וכמו כן מיום ראשון של סליחות עד מוצאי יום-כיפורים התבודד בעלייתו בעסקו בתורה ותפלה, ובימים אלה לא שח שיחת חולין כלל. **אף לעת זקנתו כשנחלש מאוד** ומכאוביו פקדוהו לעתים קרובות, בכל זאת לא הניח מלסגף את גופו, למרות שפקודת הרופאים תקפה עליו לחוס על נפשו, וכן בני ביתו העתירו עליו בתחנוניהם לשנות מהרגליו, ולהוסיף על אכילתו ומנוחת גופו...

לאחד משואליו שהיה מקרוביו שהזהירו ומבקשו על נפשו בימי מחלתו, הוא משיב: "הלא אנכי כבאפלה אמשש מבלי לדעת כדת מה לעשות אם לשמוע בקול הרופאים (אשר העידו ענו בי לאמר, כי בנפשי הוא אם אענה בצום נפשי כדרכי, ואם ארחוץ במקוה המים את בשרי, כאשר נסיתי) או למרות את פיהם, בראותי בעליל כי נהפוך הוא, יען כי מיום שנותי את דרכי בשמעתי בקולם למלאות כרסי יום יום בביצים וחלב. כמעט צבתה בטני, ותכביד אכפה על רגלי הכהות והרפות עין בעין אראה, כי ביום צום, או לעת מצוא אשר כגנב במסתרים אלקה אל הרחצה לטבול במקוה, יקלו רגלי כל היום ההוא, ותהיה לי הרווחה מבוקר ועד ערב. ועתה הראתי לדעת, כי בשנותי את משמרי אשר הסכנתי בו מעודי, הרעותי אשר עשיתי. אולם מה אעשה, אפוא, כי אף אם אזרתי חיל לבלי שת לב לדברי הרופאים, הלא מרבית בתי לא יתנוני למרות את פיהם."

לעת זקנתו נחלש הגה"ק מאוד, ומחלות פקדוהו לעתים קרובות. כששאלוהו על מצב בריאותו, ענה: "על אודות מצב בריאותי... אתפלל בעשרה בביתי כל ימי הסתיו, ולא אצא החוצה בלתי בשבת קודש ולברית מילה". בתשובותיו מתאונן על חולשותיו ומחלותיו, אך הוא בעוז רוחו וצדקתו לא נתן לכל אלה שיפריעוהו מעבודתו, עבודת הקודש, הוא לא הניח מלהשיב לשואליו דבר, לא רק לצאת ידי חובה, אלא באריכות גדולה, כתב בירורים וביאורים רבים לעומקה

של הלכה. ואף שהכתיבה היתה קשה עליו, בכל זאת לא מנע מכך והתאמץ בכל כחו להעמיד את שואליו על האמת. כמסופר למעלה, לא הניח ממנהגי הפרישות שלו למרות פקודת הרופאים עליו לחוס על גופו - אך באשר גופו הטהור כבר הורגל להיות ניזון במעט מזעיר, על כן הוספתו על שיעור מזונו הרגיל רק הכביד עליו את חוליו.

ספרו רחש לבב, (ראשי תיבות: רבי חיים שמואל לוי בירן בויס), מכיל חילופי מכתבים שעברו בין הגאון רבי חיים שמואל, ובין גיסו הגאון ר' יהושע העשל מרשלקוביטש ז"ל, שגר בעיר זלאטופול'. ר' יהושע העשל הי' תלמיד חכם גדול, חריף ובקי נפלא, כפי שמשתקף היטיב מתוך שאלותיו שנדפסו ג"כ במלואן בספר זה. יחד עם זה, הי' גם עתיר נכסין. וזכה לתורה ולגדולה כאחת, את רובי שאלותיו וקושיותיו שהעלה במצודתו בדרך לימודו, הרצה לפני דודו הגאון רח"ש ז"ל, שהשתדל לו להשיבו באריכות על כל הפרטים, ועם זה לא חסך ממנו שבט לשונו בדברים כדרכו, כששואלו סטה בפלפולו מן הדרך הישרה, אשר חרה לו ביותר.

על פלפולים בלי יסוד מוצק הוא קורא שהם בכלל "הפרו תורתך", וכך הוא כותב: "כללו של דבר, דגם במגע בגילא דחיתתא בקורי העכביש האלה, יעלו בתהו ויאבדו, והיו כלא היו, ולעון אחרוב פלפול כזה... הלא ידעת דאך משום עת לעשות לה; הפרו תורת ה' (היא ההלכה שבידינו), דדברים שבע"פ אסור לאמרם בכתב), ובפלפולא כזה אשר ללא אמת וללא חכמה, הלא הפרו תורתך איכא, ועת לעשות לה' ליכא, ויראתי פן לא חדי קוב"ה בפלפולא אשר כזה, חלילה... ואבקשך אל נא ימוש תורת אמת מפך, דרכיה דרכי נועם ואורחותיה במישרים. ואם חנך עליון בהשכל ודעת לשוט בים התלמוד, ובנהרי דעה הנחשלים אחריו, ואזוך חיל לטעון, ולהגביה שאלה - למה תהין לעלות גבוה מעל גבוה במגדל פורח בחוג השמים? ... כבר גליתי אזניך, כי כל דברך... אין להם שחר כלל, ומעולם לא צערתי ברעות רוח כאלה, אלא פעמיים, האחד, אשתקד בארבעת קושיותך ... והשני, זה מקרוב במגילה עפה... שמה הגדלת

לעשות לך נפוחי בורית, ככדורי ברזל ועופרת, לירות במסתרים, ישרים ותמימים, חכמי ישראל הראשונים, אשר גם כלי יוצר מברזל מוצק, עליהם לא יצלה, כי אמתם צנה וסוחרה למו".

גם כששואלו לא טרח די הצורך לרדת לסוף דעתו, וחשב שמצא ידו להשיג על תשובותיו האחרונות, עונה לו הגאון בתוכחה אבהית: אשאלך בני, מדוע מזקנים כמוני לא תתבונן, אשר נשתה גבורתם בימי זקנה וכלח - ובכל זאת המה נפשם מנגד ישליכו, ובכשלוך כחם ידכו ישווחו, במשכם בשבט סופרים המתנועע כשיכור בין אצבעותיהם, לכתוב רובי תורתם... ובכן אשתומם עליך יקירי, על כי לא הטית שכמך להעמיק ולהתבונן בדברי ולמצוא פתרונם, ומה גם כי לא בחידות אמרתם, וחשבתי למשפט כי גם צעיר התלמידים אם קטן עבה ממתניו, בשום לבו ביגיעת רוח בינתו כמשפט להתבונן בם, לא ישגב ממנו פתרונם..."

ברם אתרי הטפת מוסריו הנמרצים, נהג הגאון לרצות את פני שואלו, וכאשר הוא כותב: "עם חתום ספרי הזה, אבקש סליחתך אם ברוב דברים לא חדלתי מפשע בכבודך. זכורני, כי פעם אחת בתשובתי לעמיתי הגה"ק מוהר"פ הורוויץ מפה, הרבתי שם לתמוה עליו בכמה דברים, וכתבתי לו בזה הלשון: נפלאותי על מר הפלא ופלא כי באמת טעה טעות גדולה, ע"כ, ולא מצא מענה על תמיהותי, ואח"כ בדברי עמו פא"פ, הבנתי כי הצר לו על אשר כתבתי לו לתמוה בחימא רבתא, ומדוע לא השבתי על דברי טעותי במענה רך, ולכן אמרתי לו להפיס דעתי, כי נהפוך הוא, דהפליאה הנשגבה עליו מאוד, זאת היא כבודו. כי על בר בי רב דחד יומא הרי לא אתפלל עליו כלל, אם אשמע מפיו כזאת; אבל על חכם ומבין ומדעתו כמוהו, אם ישנה ויאמר משאות שוא ומדוחים, הלא תגדל התמיהה הרבה מאד, וכן בש"ס אמרין בכמה מקומות, תמהני איך פה קדוש יאמר דבר זה. כל זה אמרתי אז לעמיתי הרפ"ה הנ"ל, ונענע לי ראשו, כמודה לדברי, וכן תמיהותי העצומות עליך, ג"כ על דרך זה הנה הנם... - ובמקום אחר ממריץ את שואלו: שאל

גדולה לפני בית הכנסת הגדול, והעם מקטנם ועד גדולם געו בבכיה, אנשי העיר דובנא שידעו כי איש אלקים קדוש התהלך בתוכם, הרגישו על כל צעד את חסרונו הגדול, באשר צדיק זה היה פארה והדרה של עיר זו, כל ימי שבתו שם.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות:

"תולדות הגר"ש בירנבוים זי"ע"

איש קדוש זה ביום ערב ראש חודש ניסן שנת תרמ"ז, והוא בן שבעים ושש שנה. האבל שפקדה את העיר היתה גדולה מאוד, ורבתה תאניה ואניה. רבים מהכהנים שהכירו את גודל צדקתו, לא פרושו ממנו, באמרם שגוף קדוש כזה אינו מטמא (ראה תוס' כתובות ק"ג ע"ב ד"ה אותו היום). החנויות נסגרו על מסגר, וכל אנשי העיר באו לחלוק לו את כבודו האחרון, הגה"ק רבי אברהם בנימין קלוגר ז"ל מבראדי, אשר היה אז בדובנא הספידו בהתעוררות

בני שאל, והציע ספיקותיך לפני, ואני אבטיחך כי בל"ג אשיבך עליהם, כל עוד אשר יחנני עליון לאזני חיל למשוך בשבט סופרים". כזאת היתה דמותו הגדולה של האדם הגדול בענקים הלז, שבחסדי ה' זכינו כעת להופעת חלק מתורתו הקדושה, ואשר לאורו הגדול נסע ונלך.

עד יומו האחרון ישב ועסק בתורה, התפלל בציבור בטלית ותפילין ולא שינה ממנהגיו המקודשים מאומה, עד ששקעה שמשו של

לעילוי נשמת הרב החסיד המפואר ר' יוסף ישראל הרצל ז"ל בן הרה"ח ר' משה חיים ז"ל נלב"ע כ"ט אדר א' תשפ"ב הונצח ע"י בנו הרה"ח ר' משה חיים שליט"א

השומר עצמו בזהירות יתירה שלא לדבר כלל בשום דבור במשך כל זמן התפלה, קריאת התורה ובין גברא לגברא זוכה להתברך בחסדים ורחמים ורואה ישועות בכל מה שצריך. (ספר כבוד בית השם פרק י עמוד תש"ו)

לעילוי נשמת הנערה החשובה גיטל ע"ה
בת הרה"ח ר' דוד ז"ל
נפטרה ר"ח ניסן תשל"ד
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת רחל זונשיין ע"ה
בת הרה"ח ר' חיים ז"ל
נפטרה ו' ניסן תשע"ג
הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לע"נ האשה החשובה מרת גולדה ויצא ארנפלד ע"ה
בת הרה"ח ר' אביגדור ז"ל
נפטרה ד' ניסן תש"מ
הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לע"נ האשה החשובה מרת אסתר מלכה שווימער ע"ה
בת הרה"ח ר' אליעזר נח הלוי ז"ל
נפטרה ד' ניסן תשס"ב
הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לע"נ הרה"צ חסידא ופרישא, ביתו פתוח לכל דיכפין, ורבים השיב מעוון כ"ק רבי יואל בעער זצ"ל
בן הרב ר' יעקב שלמה ז"ל האדמו"ר מראצפערט ס'. פאלו נלב"ע כ"ט אדר תשנ"ג תנצב"ה
הונצח ע"י הרה"ח ר' פנחס ווייכמאן שליט"א

"התחזקות יומית" דברי חיזוק והדרכה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במערכת "אוצרות בעלזא" שמעו ותחי נפשכם בארה"ק 02-3011614 בארה"ב 1605-3131771

לעילוי נשמת הרה"ג ר' יוסף אונגר ז"ל בן הרה"ח ר' אברהם יהודה ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת גיטל עלקא ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל נפטרה ב' אייר תשע"ח תנצב"ה הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו	לעילוי נשמת הרה"ח ר' צבי אליהו שטרנאוויץ ז"ל בן הרה"ח ר' ליפא י"ט ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשע"ד תנצב"ה	לעילוי נשמת הרה"ח ר' ישראל חיים ז"ל בן הרה"ח ר' דוד רובינשטיין ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת צפורה מרים ע"ה בת הרה"ח ר' מנחם הלל ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב החסיד המפואר ר' יצחק ווייס ז"ל נלב"ע ל' מרחשון תשפ"ג הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו
לעילוי נשמת הרב החסיד המפואר ר' פריץ שטראסבורג ז"ל בן הרה"ח ר' יחזקאל ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת יהודית ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל הונצח ע"י בנו הנרייך הנכבד הרה"ח ר' יוסף שטראסבורג שליט"א	לעילוי נשמת העסקן המפואר הרב החסיד ר' יואל בן ציון פרקש ז"ל בן הרב החסיד ר' צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תש"פ הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו תנצב"ה	לעילוי נשמת הרה"ח ר' יחיאל אויש ז"ל בן הרה"ח ר' בנימין זאב צבי ז"ל נלב"ע י"ב תשרי תשס"ו תנצב"ה ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת שפרה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף שאול ז"ל	לעילוי נשמת הרה"ח ר' יהודה זיגלמן ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח ר' משה יהודה ז"ל הונצח ע"י בנו הרה"ח ר' ישראל זיגלמן שליט"א	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת ברכה ע"ה בת הרב החסיד ר' זושא זינגער ז"ל אשת שידלחט"א הרב החסיד המפואר ר' משה ביגליאזאן שליט"א הונצח ע"י ביה ותחיה החשובה שיחיו
לעילוי נשמת הרה"ג ר' אברהם אליהו איינהורן ז"ל בן הרה"ח ר' שלמה יוסף הכהן ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל הונצחו ע"י משפחתו החשובה שיחיו	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת רבקה פיגלא איגל ע"ה בת הגה"ח ר' שמחה בונים בונים ז"ל הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו תנצב"ה	לעילוי נשמת הרה"ח ר' מנחם מנדל ז"ל בן הרה"ח ר' ישראל וועטשנשטיין ז"ל נלב"ע כ"ז אדר תשע"ג הונצח ע"י בנו הרה"ג ר' אהרן אליהו וועטשנשטיין שליט"א דומ"ץ דקלימניו הק' גבעת זאב	לעילוי נשמת הרה"ח ר' ישכר דוב יעקובוביץ ז"ל בהג"צ גאב"ד וואדקערס רבי שמעון יחזקאל זאקס ולע"נ זוגתו ר' אליעזר צבי ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן בנימין ז"ל ולע"נ האשה החשובה מרת הענדיל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף מאיר ז"ל	לעילוי נשמת הרה"ג ר' פנחס מאיר גאנצפריד ז"ל בן הרב החסיד ר' אליעזר דוד ז"ל נלב"ע י"ד סלו תשע"ד הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו
לעילוי נשמת הרה"ח המפואר ר' מנחם אליעזר אסטרייכער ז"ל בן הרה"ח ר' יצחק שמעון ז"ל ולע"נ האשה החשובה מרת מלכה ע"ה בת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ז"ל	לעילוי נשמת הרה"ג ר' יהונתן בנימין קליין ז"ל בן הגה"ח ר' ישראל ז"ל נלב"ע ביום שבת' שבת תשפ"ב תנצב"ה	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת מלכה ע"ה בת שידלחט"א הרה"ח ר' יהודה שליט"א נלב"ע ל' ניסן תשע"ז הונצח ע"י אביה הרה"ח ר' יהודה איינהורן שליט"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' ישכר דוב יעקובוביץ ז"ל בהג"צ גאב"ד וואדקערס רבי שמעון יחזקאל זאקס ולע"נ זוגתו ר' אליעזר צבי ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן בנימין ז"ל ולע"נ האשה החשובה מרת הענדיל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף מאיר ז"ל	לעילוי נשמת הרה"ג ר' פנחס מאיר גאנצפריד ז"ל בן הרב החסיד ר' אליעזר דוד ז"ל נלב"ע י"ד סלו תשע"ד הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו